

İLTİCA, ULUSLARARASI GÖÇ VE VATANSIZLIK: KURAM, GÖZLEM VE POLİTİKA

İLTİCA, ULUSLARARASI GÖÇ VE VATANSIZLIK: KURAM, GÖZLEM VE POLİTİKA

Özlen Çelebi
Saime Özçürümez
Şirin Türkay

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından yayınlanmıştır.

Sancak Mahallesi Tiflis Caddesi 552. Sokak No. 3 Yıldız Ankara

Faks: (312) 441 2173

İnternet Adresi: www.unhcr.org • www.unhcr.org.tr

Copyright (c) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 2011

Her hakkı saklıdır. Bu kitabın hiçbir bölümü, BMMYK'nin önceden alınmış yazılı izni olmaksızın, veya yasalar tarafından açıkça izin verilmediği sürece, veya kurumların reprografik çoğaltma hakkı ile ilgili üzerinde mutabık kalınan şartlar dışında hiçbir şekilde çoğaltılamaz, bir bilgi erişim sistemine kopyalanamaz veya dağıtılamaz.

Bu kitapta kullanılmış olan ifadeler ve materyalin sunumu, hiçbir ülkenin, toprağın, şehir veya bölgenin veya yetkili mercilerinin hukuki statüsüne, veya sınırlarının çizilmesine, ya da ekonomik sistemi veya gelişmişlik seviyesine ilişkin Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği veya Birleşmiş Milletler'in herhangi bir görüşünü yansıtmaz. Kitapta yer alan analizler, karar ve tavsiyeler Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği veya Birleşmiş Milletler'in görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz.

Her bir makalenin içeriği yalnızca yazarının görüş ve düşüncelerini yansıtır; yayıncının veya editörlerin görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz.

Bu kitap Türkiye'deki Fransız Büyükelçiliği'nin mali katkılarıyla yayınlanmıştır.

ISBN: 978-975-6964-06-4

Ankara - 2011

Dizgi ve Baskı: Anıl Reklam Matbaacılık, Ankara

Editörler

Özlen Çelebi, Saime Özçürümez, Şirin Türkay

İÇİNDEKİLER

Yazarlar	v
Önsöz	xi
Sn. Michel Gaudé'nin Açılış Notları	xiii
Sn. Hasan Canpolat'ın Açılış Notları	xv

Giriş	1
Özlen Çelebi, Saime Özçürümez, Şirin Türkay	

I. BÖLÜM

Türkiye’de İltica Çalışmaları: Teori, Literatür ve Politika Alanı	7
<i>Kuramların Sessizliği: Liberalizm, Realizm ve İltica Rejiminin Kuruluşu</i>	9
Özlen Çelebi	

<i>Türkiye’de İltica Politikası, Aktörleri ve Çalışmaları:</i> <i>Bir “Epistemik Topluluk” Oluşurken</i>	27
Saime Özçürümez, Şirin Türkay	

<i>Türkiye İçin Yeni Bir İltica Stratejisi Üzerine Gözlemler</i>	49
Yücel Acer, İbrahim Kaya, Mahir Gümüş	

II. BÖLÜM

İltica Alanında Uluslararası İctihat ve Türkiye’ye Etkileri	77
<i>Avrupa Birliği Sürecinde Türk Kamu Yönetimi Açısından İltica Konusu</i>	79
Yeşim Özer	

<i>İnsan Hakları Avrupa Mahkemesinin ‘Abdolkhani ve Karimnia v. Türkiye’</i> <i>Davasında Verdiği 22 Eylül 2009 Tarihli Kararın Değerlendirilmesi</i>	86
Nuray Ekşi	

<i>Mültecilerin Denizde Korunması</i>	114
Dolunay Özbek	

III. BÖLÜM

Vatansızlık, Karma Göç Akınları, Sınır Geçişleri ve Türkiye	129
<i>Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku</i>	131
M. Tefvik Odman	

<i>Düzensiz Transit Göç Ülkesi Olarak Türkiye: Kontrol Edilemeyi</i> <i>Yönetebilmek İçin Yeni Bir Strateji</i>	164
Başak Kale	

<i>Türkiye’nin Doğu Sınırında Yasadışı Geçişler</i>	176
Orhan Deniz	

IV. BÖLÜM

İltica ve Toplum: Devlet ve Kamuoyunda İltica Konusu195

'Göç ve İltica Konusunda Sınırlı İlerleme Kaydedilmiştir'

Güncel İltica Meseleleri Işığında Bürokrasi ve Kamuoyunun

İltica Konusuna Bakışı.....197

Cengiz Aktar

Türkiye 'de Mültecilere Yönelik Söylemler ve Söylemlerin Politikalara Etkisi201

Juliette Tolay

Yetmişli Yıllardan Günümüze Almanya 'nın Yabancılar Politikası:

Gelişimi ve Önceliklerin Değişimi214

Mehmet Okyayuz

Almanya, İsviçre ve Fransa 'daki Türkiye Kökenli Göçmenlerin Sorunları225

Ali Çağlar

Avrupa Birliği 'ndeki Türk Göçmenler ve Mültecilere Dair Algılama257

Murat Erdoğan

V. BÖLÜM

Çalışma Konusu Olarak Mülteciler ve Sığınmacılar:

Yaklaşımlar ve Sorunlar269

Mülteci ve Göçmenlerle Yapılacak Alan Çalışmaları İçin Perspektifler:

Bir Ön Çalışma271

Zübeyit Gün

Mültecilere Sosyal ve Tıbbi Hizmetlerin Sunumunda Etik

Yaklaşımın Yeri ve Önemi.....287

Şükran Sevimli

VI. BÖLÜM

Uluslararası Korumannın Bileşeni Olarak Entegrasyon307

Türkiye ve Mülteciler309

Selahattin Ateş

Geçici Sığınmacı/Mülteci Gruplarda Kültürleşme348

Dilara Şeker

İltica Alanında Dolaylı Sınırdışı Pratiği Olarak Entegrasyon357

Nurcan Özgür

Ek:

BMMYK tarafından 3-4 Aralık 2009'da Düzenlenen

'İltica ve Vatansızlık' Konulu Akademik Ağ Semineri Gündemi374

YAZARLAR

Yücel Acer

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni 1992 yılında bitirdi. Devlet burslusu olarak öğrenimine İngiltere'de Sheffield Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde devam etti ve 1996 yılında bu üniversiteden Uluslararası Hukuk yüksek lisans derecesi aldı. Yine İngiltere'de Bristol Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 2000 yılında Uluslararası Hukuk doktora derecesi ile mezun oldu. 2005 yılında Uluslararası Hukuk alanında doçent unvanı aldı. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Kara Harp Okulu ve İzmir Ekonomi Üniversitesi'nde dersler verdi. Halen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde öğretim üyesi. Bilimsel yayınları arasında *The Aegean Maritime Disputes and International Law* (Ashgate, 2002); *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu* (Roma, 2005) ve *Global ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi* (USAK, 2010) adlı kitapları ve çok sayıda makaleleri bulunmaktadır. Birçok Avrupa Birliği ve TÜBİTAK projesinde görev almıştır.

Cengiz Aktar

1955 yılında İstanbul'da doğan Aktar orta öğrenimini Galatasaray Lisesi'nde, yüksek öğrenimini Sorbonne Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde tamamlamıştır. İktisadi Epistemoloji üzerine doktorasını 1982 yılında savunmuştur. Profesyonel hayatının büyük bölümünü başta Mülteciler Yüksek Komiserliği olmak üzere Birleşmiş Milletler'in farklı kuruluşlarında geçiren Cengiz Aktar Avrupa Birliği konuları uzmanıdır. Aktar, BM görevleri esnasında bulunduğu ülkelerin üniversitelerinde dış politika, uluslararası kuruluşlar ve AB konularında seminerler vermiştir. 1999 yılından bu yana AB'nin farklı politikaları üzerine Türkiye'de ders vermektedir. Hâlen Bahçeşehir Üniversitesi AB İlişkileri Bölüm başkanıdır. Aktar Vatan ve Hürriyet Daily News gazetelerinde köşe yazarlığı, Açık Radyo ve Yaşam Radyo'da haftalık yorum yapmaktadır. AKB 2010 Ajansı, çevreci sivil toplum örgütü Buğday, Türkiye Kadın Girişimcileri Derneği KAGİDER, Fransız sosyal bilimler dergisi MAUSS ve Uluslararası Hrant Dink Vakfı danışmanıdır. Aktar, Fransa ve Türkiye'de yedi kitap ve pek çok bilimsel makale yayınlamıştır.

Selahattin Ateş

Mülkiye Başmüfettişi Mülteci, Göçmen Bölüm Başkanı. Selahattin Ateş, 1968 yılında Kastamonu'da doğdu. İlkokul, ortaokul ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1991 yılında bitirdiği Lisans eğitiminin ardından aynı yerde (Mekteb-i Mülkiye) yüksek lisansını tamamladı. TODAİE doktor adayı olan Sn. ATEŞ, 1992 yılından itibaren sırasıyla Samsun Asarcık ve Ayvacık kaymakam vekillikleri, Denizli Akköy, Giresun Çamoluk, Elazığ Keban, Manisa Kırkağaç kaymakamlıkları görevlerinde bulundu. 2003 yılında İçişleri Bakanlığı Mülkiye Müfettişliğine ve 2005 yılında da Mülkiye Başmüfettişliğine atandı. 2008 yılından beri Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığında Mülteci-Sığınmacı ve Göçmenler Departmanı sorumluluğunu yerine getirmektedir.

Nurcan Özgür Baklacioğlu

Nurcan Özgür Baklacioğlu İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Yardımcı Doçenttir. Uzmanlık alanı, göç, iltica, vatandaşlık ve Balkanlardaki azınlık politikalarıdır. Arnavut göçleri, Bulgaristan ve Türkiye'deki azınlık ve göç politikaları, Makedonya, Türkiye ve Bulgaristan'daki çift vatandaşlık meseleleri ve Türkiye'nin Balkanlara yönelik dış politikası hakkında çalışmalar yayınlamıştır. Diğer yayınları arasında Etnik Sorunların Çözümünde Hak ve Özgürlükler Hareketi, İstanbul,1999, Türkiye'nin Balkan Politikasında Rumeli ve Balkan Göçmen Dernekleri, İstanbul, 2005,Göç ve Dış Politika: 1920-1980 yılları arasında Türkiye'ye Arnavut Göçleri, İstanbul 2010 ve Constituting Identity in Crossborder Discourse: Turkish Migrants in Bulgarian-Turkish Politics, Saarbrücken, 2010 bulunmaktadır.

Ali Çağlar

Prof. Dr. Ali Çağlar, Hacettepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğretim üyesidir. Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bölümü'nden 1983 yılında Lisans derecesi alan Dr. Çağlar, Yüksek Lisans derecesini 1985 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden aldı. 1983 – 1985 yılları arasında Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde, 1985 – 1994 yılları arası ODTÜ Sosyoloji Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalıştı. Bu arada 1990-1994 yılları arasında British Council'dan kazandığı Cheving Bursu ile doktorasını İngiltere University of Surrey Sosyoloji Bölümü'nde yaptı. 1995 yılından beri Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde akademik çalışmalarını sürdüren Dr. Çağlar, 1998 yılında Doçent ve 2004 yılında ise Profesör oldu. Ana uzmanlık alanı “Güvenlik Çalışmaları”; alt uzmanlık alanı ise “Türk Siyasi Hayatı, Medya ve Siyaset İlişkileri ile Sığınmacı ve Göçmen Çalışmaları”dır. Dr. Çağlar'ın kendi uzmanlık alanları ile ilgili ulusal ve uluslararası akademik dergi ve kitaplarda yayınlanmış pek çok çalışması bulunmaktadır.

Özlen Çelebi

Yrd. Doç. Dr. Özlen Çelebi 1986 yılında ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nden Lisans, 1989 yılında ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden Yüksek Lisans ve 1997 yılında Ankara Üniversitesi, SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden Doktora derecelerini almıştır. Çeşitli akademik çalışmalarını ve araştırmalarını yürütmek üzere LSE (İngiltere), Oxford Üniversitesi (Refugee Studies Center) ve Columbia Üniversitesi'nde (ABD) bulunmuştur. 2001 yılından bu yana Hacettepe Üniversitesi, İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Öğretim Üyesi olarak görev yapmakta, Uluslararası Göç Politikaları, Türk Dış Politikası ve Avrupa Birliği Politikaları üzerine dersler vermektedir.

Orhan Deniz

1970 yılında Gaziantep'in Nurdağı ilçesinde doğan Deniz, 1993 yılında Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nde Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Asistanı olarak göreve başladı. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü'nde 1996'da Yüksek Lisansını, 2002'de Doktora'sını tamamladı. 2003 yılında Yardımcı Doçent, 2011 yılında Doçent olan Deniz, halen Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir. Bilimsel çalışmalarını daha çok göç, sınır güvenliği, sınırlardaki nüfus hareketliliği ve Demografya konuları üzerine sürdüren Deniz'in "Uluslararası Göçler ve Türkiye'ye Yansıması" adlı bir kitabı ve otuzu aşkın makale ve bildirisi bulunmaktadır.

Murat Erdoğan

Yrd. Doç. Dr. Murat Erdoğan. A.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu olan Erdoğan, Hacettepe Üniversitesi öğretim üyesidir. "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri:1990-2005" konusunda doktora çalışmasını yapan Erdoğan, H.Ü. Stratejik Araştırmalar Merkezi (HÜSAM) ve H.Ü.Avrupa Birliği Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi (HÜAB) Müdür Yardımcılıkları ile Liberal Düşünce Topluluğu Avrupa Araştırmaları Merkezi Direktörlüğü görevlerini yürütüyor. Erdoğan genel olarak Türk İç ve Dış Politikası, Avrupa Birliği, Türkiye-AB İlişkileri, Yurtdışındaki Türkler, Avrupa Kimliği, Avrupa Kamuoyu, Medya Araştırmaları, Göç, Siyasi Karikatürler, Almanya iç ve dış politikası konularında çalışmalar yapıyor. Yurtdışında yaşayan Türkler, göç, Türk dış politikası, medya, Alman iç ve dış politikası gibi konularda çalışan; pek çok uluslararası projede görev alan Erdoğan, "Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum" (Orion Yayınları, 2010) kitabının editörüdür. Bu çalışmada genel olarak Almanya'nın önemli gazetelerinden Süddeutsche Zeitung'da yayınlanan ve Karikatürist Klaus Stuttmann tarafından çizilen karikatürlere yer verilmiştir.

Nuray Ekşi

Prof. Dr. Nuray Ekşi'nin yayınlanmış 37 kitabı, ulusal ve yabancı dergilerde yayınlanmış çok sayıda makalesi bulunmaktadır.Uluslararası projelerde hem katılımcı hem de proje yürütücüsü olarak görev yapan Prof. Dr. Ekşi, çok sayıda ulusal ve uluslararası konferans, panel, seminer ve çalıştayda oturum başkanlığı yapmış ve tebliğ sunmuştur. Ayrıca Prof. Dr. Ekşi, Lahey Milletlerarası Hukuk Akademisinde 2006 yılında 1-21 Temmuz tarihleri arasında ders vermiştir. Yerli ve yabancı kitaplarda bölüm yazarlığı ve editörlüğün yanı sıra Prof. Dr. Ekşi, muhtelif dergilerin editörlüğünü, yayın kurulu üyeliğini ve hakemliğini de yürütmektedir. Prof. Dr. Nuray Ekşi, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı öğretim üyesidir.

Mahir Gümüş

Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nü 1992 yılında bitirdi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisansını 1995 yılında, doktorasını 2001 yılında tamamladı. Çalışma hayatının hukuki ve sosyal yönlerine ilişkin çok sayıda bilimsel makalesi bulunmaktadır. *Global ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi* (USAK, 2010) adlı kitabın ortak yazarlarından. 2001 yılından beri Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Zübeyit Gün

Dr. Zübeyit Gün, Université René Descartes, L'institut de Psychologie, Klinik Psikolog. Klinik Psikolog Zübeyit Gün, psikolojide lisans ve yüksek lisans eğitimlerini Ege Üniversitesi'nde yaptı; aynı dönemde psikodrama eğitimi aldı. UNICEF, ILO ve TDI'ye bağlı projeler yürüttü. Sonrasında, René Descartes Üniversitesi, psikoloji enstitüsünde, klinik psikoloji ve psikopatoloji alanında master ve doktorasını tamamladı. Halen aynı üniversiteye bağlı klinik psikoloji ve psikopatoloji laboratuvarında araştırmalarına devam ederken, mülteci ve göçmenlerle klinik çalışmalar yapmaktadır. Travma, kültürleşme (acculturation), zorunlu göç, mültecilik ve ruh sağlığı çalışma alanlarını oluşturmaktadır.

Başak Kale

Dr. Başak Kale, 2009 yılında Oxford Üniversitesi'nde "İngiltere'de Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Avrupalılaşmanın Rolü" üzerine doktorasını tamamlamıştır. Daha önce Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde "Türkiye'nin Değişen Mülteci Politikası" üzerine ilk doktorasını tamamlamıştır. Yüksek lisansını London School of Economics'de "Avrupa Çalışmaları" üzerine 1999 yılında ve lisansını 1997 yılında ODTÜ Siyaset Bilmi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde yapmıştır. Araştırma alanları; Türkiye'nin AB ilişkileri, AB'nin genişleme politikası, Avrupalılaşma süreci, iltica ve göç politikası olarak kısaca özetlenebilir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır.

İbrahim Kaya

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi (1992). Devlet burslusu olarak öğrenimine devam ettiği İngiltere'de Nottingham Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden yüksek lisans (1995) ve Keele Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden doktora (2000) dereceleri ile mezun oldu. 2006 yılında Uluslararası Hukuk alanında doçent ünvanı aldı.. Harp Akademileri ve Boğaziçi Üniversitesi'nde dersler verdi. Halen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde öğretim üyesi. Bilimsel yayınları arasında *The Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses* (Ashgate, 2003), *Türkiye'de Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk* (USAK, 2005) ve *Global ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi* (USAK, 2010) adlı kitapları ve çok sayıda makaleleri bulunmaktadır.

Tevfik Odman

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1969 yılında mezun olan Tevfik Odman, hukuk camiasına askeri hakim olarak girmiş ve Milli Savunma Bakanlığı, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı'nda uzun yıllar çalıştıktan sonra, önce Askeri Yargıtay üyeliğine seçilmiş, daha sonra da Askeri Yargıtay Daire Başkanı olmuştur. Bu süreç içinde Ankara Üniversitesi'nde, "Karasularının Genişliği Sorunu" adlı doktora çalışmasını yapan Odman, 1988 yılından itibaren mülteci hukuku ile ilgilenmeye başlamış ve ülkemizde ilk kez mülteci hukuku alanında, Avrupa Birliği Komisyonu'nun katkılarıyla, 1995 yılında "Mülteci Hukuku", daha sonra sırasıyla, yine Avrupa Birliği Komisyonu'nun katkılarıyla, "Kadın Mülteciler", "Uluslararası Uyuşmazlıkların Yargı Dışı Barışçıl Yöntemlerle Çözülmesi ve Barışı Destekleme Operasyonları", "Çocuk Hakları Bağlamında Çocuk

Mülteciler” ve son olarak da 2011 yılında “Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku” adlı kitapları yazmıştır. Ayrıca, uzun yıllar Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği, İçişleri Bakanlığı ve Üniversiteler ile işbirliği içinde, seminer, konferans, atölye çalışmalarına katılan Odman’ın iltica, sığınma, göç, vatansızlık ve insan ticareti konularında çok sayıda bildiri ve makalesi bulunmaktadır. Yaptığı çalışmalardan dolayı, Mülteciler Yüksek Komiseri Ruud Lubbers tarafından teşekkür ödülü ile onurlandırılan ve şu an, Profesör olan Odman, Çağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekan Yardımcısı ve Rektör Yardımcısı görevlerini yürütmüş olup, halen öğretim üyeliğini sürdürmektedir.

Mehmet Okyayuz

Doç. Dr. Mehmet Okyayuz, 1995 yılından bu yana ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü’nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır; yazarın göç alanında biri kitap olmak üzere çeşitli çalışmaları mevcuttur. Metne konu olan alanın dışında; Siyasi Teoriler/Düşünceler/Akımlar/İdeolojiler/Sistemler gibi alanlarda ders vermektedir. Yazar, ayrıca, Sığınmacı/Mülteci alanındaki çalışmalarda STK bağlamında aktif olarak yer almaktadır.

Dolunay Özbek

Yrd. Doç. Dr. Dolunay Özbek, Bilgi Üniversitesi, Hukuk Fakültesi öğretim üyesidir. Eğitimini İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi (LL.B.), King’s College London (LL.M.), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Ph.D)’nde yapmıştır.

Saime Özçürümez

Yrd. Doç. Dr. Saime Özçürümez’in çalışma ve araştırma alanları Karşılaştırmalı Siyaset, Avrupa ve Kuzey Amerika’da göç ve iltica politikaları, Avrupalılaştırma süreci ve Türkiye örneği, göç sürecinde toplumsal cinsiyet, sağlık ve entegrasyon politikaları olan Özçürümez doktorasını Siyaset Bilimi dalında McGill Üniversitesi’nden almıştır. Avrupa’da ve Kuzey Amerika’da çeşitli üniversitelerde araştırmalar yapan Özçürümez’in *Of States, Rights and Social Closure: Governing Migration and Citizenship* (O. Schmidtke ile birlikte) bir derleme kitabı ve çeşitli bilimsel dergilerde (*European Political Science, Women’s Studies International Forum, Review of European and Russian Affairs, Turkish Studies*) makaleleri bulunmaktadır. Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü’nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Yeşim Özer

Yrd. Doç. Dr. Yeşim Özer Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde lisans, İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı ve Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Bölümünde yüksek lisans, Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü’nde doktora çalışmalarını tamamlamıştır. Ağırlıklı olarak Avrupa Birliği’nin Göç Politikası, Türkiye - AB İlişkileri, İnsan Hakları konularında çalışmaktadır. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü’nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Şükran Sevimli

Yrd.Doç.Dr.Şükran Sevimli, Hacettepe Sosyal Hizmetler Bölümü, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD. Yüksek Lisans, Tıp Tarihi ve Etik Bölümünde Doktorasını tamamladıktan sonra Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalını kurdu, anabilim dalı başkanı ve başhekim yardımcısı olarak görevlerini sürdürmektedir.

Dilara Şeker

Dr. Dilara Şeker, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi. Dr. Dilara Şeker 1993 yılında Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünden mezun olmuştur. Yüksek Lisans ve Doktorasını Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Psikoloji Anabilim dalında yapmıştır. 2007 yılından bu güne kadar Yüzüncü Yıl Üniversitesi Psikoloji Bölümünde görev almaktadır. Kültürleşme, Bireycilik-Toplulukçuluk, Değer Sistemleri, Göç Süreci, Terör – Terörizm konularında çalışma yapmaktadır.

Juliette Tolay

Juliette Tolay ABD’de Delaware Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde doktora öğrenimine devam etmektedir. Doktora tezi Türkiye’ye yönelik nüfus hareketleri ve bu hareketlerin Türkiye’nin iç ve dış politikalarına etkisi üzerine yoğunlaşmaktadır. Juliette Tolay Türkiye’nin dış politika üzere çalışan Washington, DC’de bulunan Alman Marshall Fonuna bağlı Transatlantik Akademi grubunun üyesidir. Türkiye’nin göç ve dış politikalarını inceleyen birçok makale yazmıştır. 2010 yılında Türkiye’nin çok kültürlülüğü konusundaki makalesi ile Sakıp Sabancı Uluslararası Araştırma birincilik ödülünün kazanmıştır.

Şirin Türkay

Çalışma ve araştırma alanları Karşılaştırmalı Siyaset, Avrupa’daki Sivil Toplum Örgütlerinin Sosyal Politikalara Katılımı, Avrupa ve Türkiye’de iltica politikaları, Hollanda, Macaristan ve Türkiye’de sığınmacı ve mültecilere sağlanan sosyal ve ekonomik haklardır. Almanya Hamburg Üniversitesi ve Avrupa Komisyonu Araştırma Genel Müdürlüğü’nde çeşitli araştırmalar yapan Türkay *Hak Temelli Yaklaşımdan Devlet Merkezli Yaklaşımına Doğru: Sosyo Ekonomik Haklara İlişkin Ulusal ve Uluslararası Faktörler Arasında bir Tartışma* konulu doktora tezi üzerine çalışmalarını Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü’nde devam ettirmektedir. Akademik çalışmalarının yanı sıra BMMYK ve İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü ile iltica konulu çeşitli projelerde çalışmalarını devam ettirmektedir.

Önsöz

BMMYK'nin ana sorumluluklarından biri, sığınmacılar ve mülteciler için koruma politikalarının ve çerçevelerinin geliştirilmesine ilişkin savunuculuk faaliyetleri yürütmektir. 2009 yılı Aralık ayında BMMYK Türkiye Ofisinin ev sahipliği yaptığı ilk akademik seminer gerçekleştirildi. Akademisyenler, uzmanlar, karar makamları, hükümet yetkilileri ve sivil toplum üyeleri Türkiye'de iltica konusunu ilgilendiren genel çerçeve hakkında tartışmalara katıldılar. Türkiye, mültecilerin korunması açısından zengin bir tarihi geleneğe sahip olup dünyanın farklı yerlerinden kaynaklanan çeşitli göç hareketlerinin çok yönlü sonuçlarıyla karşılaşmıştır. 2009 yılı Aralık ayında gerçekleşen istişareler duruma hem tarihi, hem de Türkiye'nin içinde bulunduğu mevcut süreçte kapsamlı bir iç göri kazandırmıştır. Katılımcılar bu tür tartışma ve fikir geliştirme imkanlarına ne kadar önem verdiklerini vurgulamışlardır.

Bu yayın, bu önemli konferansta yapılan sunumların -hem tarihi bir referans olarak hem de iltica meseleleri hakkındaki analizleri ve istişareleri Türkiye'de ve daha geniş çapta devam ettirmek amacıyla- hazırlanmıştır. Ayrıca bu yayına katkıda bulunanlar, seminer sunumlarının referans noktası ve kaynak olarak kullanılabilmesine imkan verecek şekilde akademik makaleler haline getirme nezaketini göstermişlerdir. İfade edilen görüşler katkıda bulunan yazar ve uzmanlara ait olsa da, paylaşılan genel hedef ortaktır: etkin iltica sistemlerinin geliştirilmesi ve sığınmacıların ve mültecilerin insani ihtiyaçları için uluslararası düzeyde ortak sorumluluğun desteklenmesi.

Bu kitap ile Türkiye'de sivil toplum ağlarının ve akademik ağların kurulması vasıtasıyla dünyadaki tüm devletleri etkileyen meşakkatli iltica ve göç konuları hakkındaki görüşmelerin ilerletilmesi ümit edilmektedir. BMMYK Türkiye Ofisi bu kitabın yayınlanmasındaki cömert desteklerinden dolayı Türkiye'deki Fransız Büyükelçiliği'ne, iltica ve göç konularında farkındalık yaratmayı ve tartışmaları bir üst düzeye çıkarmayı hedefleyen bu önemli yatırımda emeği geçen tüm kişilere ve editörlere teşekkür etmeyi bir borç bilir. BMMYK bu tartışmaların geliştirilmesinde ve uluslararası koruma ihtiyacı olan tüm kişilerin gecikmeden tanımlanmasını ve bundan sonraki zulüm risklerinden korunmasını sağlayacak çerçevelerin oluşturulmasında katkıda bulunabilmiş olmaktan memnuniyet duymaktadır.

BMMYK Türkiye
Temsilciliği

SAYIN MICHEL GAUDÉ'NİN AÇILIŞ NOTLARI¹

Saygıdeğer Katılımcılar,
Değerli Meslektaşlarım ve Arkadaşlarım,

Hepinizi içtenlikle selamlarken, varlığınıza bizi onurlandırdığınız için teşekkür ediyorum. Bugün BMMYK için önemli bir gün; teşvik ve desteğiniz olmasaydı bu semineri düzenlememiz mümkün olmayacaktı.

Sayın Canpolat ve Sayın Fendoğlu, bugün burada bulunduğunuz için sizlere teşekkürlerimi sunmak isterim. Yoğun programınız arasında seminerimize katılarak bizleri onurlandırdınız.

Gündeme göz atacak olursak, önümüzdeki iki günün oldukça hareketli geçeceğini görüyoruz. İltica olgusunun her bakımdan ele almak için iki günün yeterli olmayacağını elbette farkındayız. Bununla birlikte bu iki günü, iltica, zorunlu göç ve vatansızlık konularını ele alacak güçlü bir akademik ağın tohumlarının atılması için bir fırsat olarak değerlendiriyoruz.

Bu konular Türkiye için yeni değildir. Türkiye, tarihi boyunca birçok defa yokluk içinde ülkelerini terk eden insanlara cömertçe kollarını açmıştır. Günümüzde Türkiye yaklaşık 18,000 sığınmacı ve mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Yasal statüyle Türkiye’de bulunan kişileri temsil eden bu resmi sayı, buzdağının yalnızca görünen kısmıdır. 50 farklı ülkeden gelen, 20 farklı dil konuşan bu insanların neredeyse yüzde 45’inden fazlası risk altındaki gruba dahil olduklarından özel ilgiye muhtaçtırlar.

2009 yılı Ekim sonu itibariyle Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nden koruma talep etmek üzere Türk makamlarına başvuruda bulunan ülkeye yeni gelen kişilerin toplam sayısı 6,830’dur. 2008 ve 2009 yılları karşılaştırıldığında, ülkeye gelen kişi sayısında ufak bir azalma olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, özellikle Türkiye’nin bulunduğu coğrafyada, siyasi ortama ve güvenlik durumuna bakıldığında, rakamlarda yaşanan bu düşüşün menşe ülkelerde istikrarın veya korumanın sağlandığının bir göstergesi olduğu sonucuna varmak kolay değildir. Küresel trendler ve dünya genelinde ortaya çıkan yeni sorunlar doğrultusunda bu hareketlerin devam edeceğini öngörebiliriz.

İltica hususundaki konuşmalarımızı sayılara ve istatistiklere indirgediğimizde, maalesef konunun özünden uzaklaşıyoruz. Oysa ki, rakamlar bireyleri temsil ediyor. Konu sığınmacılar ve mülteciler olduğunda ise bu durum çok daha belirgin hale geliyor.

Kendi ülkelerinde güvenlik durumlarının belirsiz olması ve ulusal korumanın bulunmaması sebebiyle mülteciler, açıkça ifade edilmiş ve uluslararası düzeyde kabul görmüş birtakım haklardan yararlanmaya hak kazanmış kişiler olarak kabul edilir. Bu kişilerin, yolculuklarının en başından itibaren yasalarla korunan bazı hakları vardır: sığınma talebinde buldukları ülkenin topraklarına kabul edilmek; hayatlarının veya

1 Sn. Michel Gaudé, 4/2/2008 ile 31/3/2010 tarihleri arasında BMMYK Türkiye Temsilcisi

hürriyetlerinin tehlikede olacağı herhangi bir ülkeye geri gönderilmemek; gittikleri ülkelerde saygı çerçevesinde ve insanlık onurlarını gözeten muameleye tabi olmak. Esasen herkesin doğasında var olan insanlık onuru, eşit ve vazgeçilmez hakları gözetilecektir.

Bu iki gün boyunca ilticanın yanı sıra, iltica ve göç arasındaki bağın üzerinde durarak, iltica hakkı ve göçe istinaden uygulanan kontrol tedbirleri hakkında tartışmalar yapacağız. Dünya çapında 15 milyon insanın hayatına etki etmesine rağmen oldukça ihmal edilen bir mesele olan ‘vatansızlık’ konusuna değineceğiz.

Konuşmamın başında da belirttiğim üzere, bu iki günün güçlendirilmiş bir işbirliğinin ilk adımları olacağına inanıyoruz. Bu seminerin bir ürünü olarak, sunumlarınızı bir kitap haline getirmek niyetindeyiz. Fakat bununla yetinmeye niyetimiz yok, Türkiye’deki akademik uzmanlığın, bu konuların gittikçe daha derinlemesine tartışılacağı bir süreli yayın ile taçlandırılması gerektiğine inanıyoruz. Seminerimizin sonunda katılımınızla bir yayın kurulu oluşturmayı hedefliyoruz.

İki ay sonra BMMYK Türkiye, Türkiye’deki 50. yılını kutlayacaktır. Bu yıldönümü için benim planım, sizinle sadece yapacaklarımız hakkında değil, aynı zamanda bugüne dek neler başardığımız hakkında konuşmak olacak.

Konuşmamı burada sonlandırırken kürsüyü Sayın Canpolat’a bırakıyorum.

SAYIN HASAN CANPOLAT'IN AÇILIŞ NOTLARI'

Değerli Konuklar;

Sözlerime başlarken Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri Türkiye temsilcisine özellikle teşekkür etmek istiyorum. Türkiye göç ve iltica alanında ağır bir yükün altındaki bir ülke olmasına karşılık akademik alanda bu konuda yapılan çalışmalar olması gerekenin çok altında kalmaktadır. Bu alanda çalışan akademisyenlerin teşvik edilmesi ve bir ağ oluşturması gerekiyor. Bugün bu alanda önemli bir adım atılıyor ve göç -iltica konularında çalışan akademisyenlerimiz arasında bir ağ oluşturulması suretiyle Türkiye'deki önemli bir boşluk dolduruluyor.

Göç ve iltica konularında bakanlığımızda da önemli çalışmalar yapılıyor. Ben de, bakanlığımızda iltica ve göç konularını kordine eden müsteşar yardımcısı olarak gerek çalışmalarını, gerekse bu konudaki düşüncelerimi sizlerle paylaşmak istiyorum bugün.

Bildiğiniz gibi hem dünyada hem Türkiye'de mülteci hukukunun anayasası 1951 tarihli Cenevre sözleşmesine dayanıyor. Bu konuda mülteci tanımı ve bu konuyla ilgili hukuki altyapıya girmeyi fazla istemiyorum çünkü bunu hepimiz çok iyi biliyorsunuz. Ancak şu konuya özellikle değinmek istiyorum, Cenevre sözleşmesinin imzalanmasından bugüne kadar geçen yarım asırda, dünyadaki şartlar çok değişti ve özellikle insan hakları alanındaki ilerlemelerle artık konu bu alandaki normatif hukukun içerisine sığmayacak şekilde karmaşıklaştı. Dolayısıyla bu konuların İnsan hakları alanında gelişen yeni kavramlar ışığında yeniden tartışılması yeniden ele alınması büyük bir önem arz ediyor.

Genel resme bir bütün olarak baktığımızda tablo şöyle; bugün dünyada çeşitli sebeplerle ülke içerisinde ya da ülkesinin dışarısında yer değiştirmek isteyen yaklaşık 30 milyon üzerinde, kişi olduğu hesaplanıyor. Bu insanların Dünyadaki dağılımlarına baktığımızda; Orta Asya ve Kuzey Afrika'da 6 milyon üzerinde, Afrika'da 2 milyon üzerinde, Güney ve Orta Asya'da 2 milyon üzerinde, Güney Asya ve Pasifikte 1 milyona yakın mülteci veya sığınmacı olduğu hesaplanıyor. Amerika'da ise 2008 yılı itibari ile 787 bin, Avrupa 'da ise 500 bine yakın mültecinin bulunduğu hesaplanıyor. Bu tablo içerisinde Amerika'daki ve Avrupa'daki mülteci ve sığınmacıların toplam rakamın ancak % 10' u oluşturduğunu görüyoruz. Yani sorunun esas kaynağı orta Asya, kuzey Afrika gibi bölgeler ancak sorunu bu bölgelerde bugün ve geçmişte bir şekilde ortaya çıkaran Amerika, Avrupa kıtasındaki ülkeler bu yükün çok az bir kısmını karşılıyor.

Öte taraftan ülke bazında bakıldığında ülkelerin üstlendiği yükün ve karşılaştıkları problemin ağırlığı daha net fark edilebilir. En çok mülteci barından ilk 5 ülkeye bakıldığında bunlar Pakistan, Suriye, Gazze ve Batı Şeriyi, İran ve Ürdün. Bunların tamamı Asya coğrafyasında Orta Dogu coğrafyasında bazıları Türkiye'ye yakın sınırları olan ülkeler. Yine ikinci beş ülke, üçüncü beş ülkeye bakıldığında Amerika kıtası ya da Avrupa kıtasında yer almıyor.

En çok mülteci veren yani menşe ülkelere baktığımızda burada sorun net kendini gösteriyor. Şimdi Filistin'de yaklaşık 6 milyon, Irak'ta yaklaşık 4,5 milyon, Afganistan'da 4 milyon, Myanmar'da 2 milyon, Azerbeycan'da 1 milyon, Sudan'da 600 bin üzerinde, Somali'de 500 bine yakın mülteci veya sığınmacı vardır.

Şimdi bu rakamlara çeşitli açılardan bakılarak azaltılabilir çoğaltılabilir ama genel tablo bu. Bu tablodan ortaya çıkan en temel sonucu şöyle özetleyebiliriz; mülteci sorununu yükünü çeken ülkeler Amerika ya da Avrupa da değil, yükü büyük ölçüde sorunu yaşayan bölge ülkeleri çekiyor.

Konuya yük paylaşımı açısından baktığımızda Türkiye'nin durumu son 100 yıl açısından da enteresan bir durum gösteriyor. Türkiye 1. Dünya savaşından itibaren gelişen olaylarla aslında tam bir göçmen ülkesi olarak bugüne gelmiştir. Osmanlı devletinin son döneminden itibaren Cumhuriyetin ilk dönemlerini de kapsayacak şekilde Türkiye'ye, Kafkasya'dan, Rumeli'den, Ege'den, Kıbrıs'tan, Orta Doğu'dan, Kuzey Afrika'dan ve Asya'dan tehcir, mübadele, katliam, zulüm, şiddet gibi sebeplerle yaklaşık 6-7 milyona yakın bir nüfusun Anadolu'ya geldiği tahmin ediliyor. Cumhuriyetin hemen başında yapılan nüfus sayımında Türkiye nüfusunun 13 milyon civarında olduğu dikkate alınırsa, bahse konu dönemde sınırlarımızın dışından gelen nüfusun önemi ortaya çıkar.

Dolayısıyla Türkiye'nin göç hikayesi belki de dünyada çok az ülkede karşımıza çıkacak özgün bir durum. Ve halen de bu özellikli durumunu koruyor. Çünkü sınırları dışında bulunan menşei ülkelerin önemli bir kısmı Türkiye ile kültürel, dini, akraba bağlılığı olan ülkeler. Dolayısıyla bu ülkelerdeki sorunlar karşısında dışlayıcı bir tavır takınması mümkün değil. Bu bakımdan Cumhuriyetin hemen başlarından itibaren Türkiye'ye yönelik yaşanan büyük göç dalgasından sonra yine soğuk savaş öncesinde ve soğuk savaş döneminde yaşanan çok ciddi göçmen akımları var. Bunların en önemlisi Bulgaristan'dan Jivkov rejimi döneminde Türkiye'ye sığınan soydaşlarımızdır. Bulgaristan'dan gelen soydaşlarımızın önemli bir kısmı Türkiye'ye daha sonra yerleşti. Dolayısıyla Türkiye her an bu tip şeyleri karşılamaya hazır olan bir ülke olmak durumunda.

İçinde bulduğumuz dönemi etkileyen esas gelişmeler, Soğuk savaş sönemi bitmesi ve özellikle Berlin duvarının yıkılmasıyla simgeleşen iki kutuplu dünya sisteminin ortadan kalkmasıdır. Dünyada artık sınırların belirsizleşmesi hatta birçok ülkede sınırların değişmesi, iç savaşlar veya ülkeler arasında çatışmalardan dolayı bu dönemi özel bir biçimde değerlendirmek gerekiyor. Çünkü bu dönemde iltica göç konusu olması gereken insan hakları ekseninden kaydı ve göç meselesi artık güvenlik ekseninde ele alınmaya başlandı ve bu eksen kayması içinde bulunduğumuz dönemde iltica ve göç politikalarını etkileyen en önemli faktörlerden birisidir.

Bu genel tablo içerisinde Türkiye'nin iltica ve göç politikalarını etkileyen bazı argümanlar vardır. Bunlardan en önemlilerinden birisi Avrupa Birliği ile olan ilişkilidir. AB'nin şu anda güvenlik kaygıları ile oluşturduğu kendine has bir iltica ve göç politikası var. Öte yandan Türkiye'nin de temelini Cenevre Sözleşmesine koyduğu coğrafi kısıtlamanın oluşturduğu kendine has iltica ve göç politikası vardır. Ancak şu anda Türkiye'nin uyguladığı politikayla, AB nin uygulamış olduğu politikalar arasında çelişmeler ve sorunlar yaşanıyor. Ayrıca Türkiye'nin bu kendine has politikası sebebiyle Türkiye'de bulunan BMMYK'nın uygulamış olduğu politikalar ve bununla ilgili sorunlar var.

Sorunların önemli bir kısmı, AB'nin iltica ve göç politikasının bu alanda güvenlik eksenine kayması ile ilişkilidir. Bu dönüşmeyi yani 1. Dünya Savaşından AB nin göç politikasını 3 dönem halinde ele alırsak, ilk dönemde 1. Dünya Savaşından hemen sonra AB'nin çok ciddi şekilde bir iş gücü talebi olduğunu ve Türkiye'den de dahil olmak üzere önemli sayıda göçmen aldığını görüyoruz. Bu birinci dönemden hemen sonra göçmenlerin ailelerinin de Avrupa ülkelerine geldiğini ve entegrasyon politikalarının

geliştirildiğini görüyoruz. Ancak özellikle 90'lı yıllardan sonra AB güvenlik eksenine doğru kaymaya başlamıştır ve bu dönemde AB'nin göç politikaları Maastricht antlaşması ve Amsterdam anlaşmasıyla ile şekillenmiştir.

Daha önceleri devletler arası koordinasyon içerisine giden iltica ve göç politikaları 1993'te yürürlüğe giren Maastricht antlaşması ile AB'nin 3. temel direği olarak adlandırılan adalet, içişleri alanına entegre edildi. 1997 Amsterdam Antlaşması ile beraber daha ileri bir adım daha atılarak göç ve iltica konuları devletlerarası alandan tüm AB ülkelerini bağlayan AB müktesebatı kapsamına alınarak çok daha farklı bir hukuki boyuta taşınmıştır.

Bütün bu gelişmelerden sonra 1999'daki Tampere zirvesi, daha sonra geliştirilen Lahey programı sonrasında oluşan iltica ve göç paktı AB'nin iltica ve göç alanındaki temel politikalarını ortaya koymuştur. Bu politikanın iki temel ayağı olduğu tespiti yapılabilir; birincisi düzenli göçün yani yasal göçün AB ve ülkelerin ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenebilmesinin ön plana alındığını, düzensiz göçün ise güvenlik eksenine doğrultusunda ele alındığını görüyoruz. Bu politikalar doğrultusunda yasadışı göçün kontrol altında tutulması çok önemli bir argüman olarak ortaya çıkıyor.

Yasadışı göçün kontrol altında tutulması amacıyla, düzensiz göçün menşei veya transit ülkelerde engellenebilmesi, göçmenlerin geri gönderilmesi prosedürlerinin geliştirilmesi, sınır kontrollerinin etkinleştirilmesi AB içerisinde tek bir sığınma prosedürü ve mülteci statüsü uygulaması, menşei ve transit ülkelerle göç ve kalkınma arasında etkileşimi desteklemek için yeni ortaklıklar kurulması gibi araçlar geliştirilmiş bulunuyor.

Özet olarak, AB'nin yeni politikasının temelinde ihtiyaçları olan göçmenlerin alınması diğerlerinin ise mümkünse menşe ülkede veya transit ülkelerde tutulması eğer AB sınırlarından içeri girmişler ise ilk girdiği AB ülkesine geri gönderilmesi suretiyle menşe ülkeye iadesi yatıyor. Özellikle Dublin sözleşmeleriyle AB sınırları içerisindeki herhangi bir ülkede yakalanan göçmenin ilk giriş yaptığı ülkeye geri gönderilebilmesi ve mümkünse geri kabul antlaşması yoluyla AB sınırları dışına gönderme prosedürleri tanımlanmış bulunuyor. Dünyada özellikle 1990 yıllardan itibaren giderek artan göç talebine rağmen, bahsettiğimiz bu antlaşmalarla, sözleşmelerle ve uyguladığı politikalarla artık AB'nin dış sınırlarının çok sıkı denetlendiği bir Avrupa Kalesine dönüşüyor. Bu durum AB'de mülteci başvurularının kabul oranlarının artık nerdeyse yüzde 1'lere kadar inmiş olması ile teyit edilebilir.

Bugüne gelindiğinde BM ve AB ile olan ilişkimiz dikkate alındığında, yapısal bazı sorunlardan bahsedilebilir. Birincisi, AB'nin biraz evvel bahsettiğimiz yasa dışı göçü engelleme politikaları ile insan hakları bağlamında üstlenmiş olunan mültecileri koruma yükümlülüğü arasında bir dengesizlik vardır.

Uluslararası hukuk açısından bakıldığında diğer önemli yapısal sorunlardan birisi Türkiye'nin aslında Cenevre Sözleşmesine coğrafi bir kısıtlama koymuş bir ülke olarak hukuki sorumluluğu olmadığı halde fiili olarak ağır bir yükün altına girmiş olmasıdır. Konuya BMMYK'nın buradaki operasyonel rolü açısından baktığımızda süreç içerisine bahsettiğimiz politikalarla bağlantılı olarak AB üyesi ülkelerin özellikle Türkiye'ye sınırı olmayan ülkelere gelen sığınma taleplerini karşılamadaki isteksizlikleri sebebiyle BMMYK'nın Türkiye'ye sınırı olmayan yani Afganistan Somali gibi ülkelere gelen kişilerin 3. ülkelere yerleştirilmesi konusundaki uygulama değişiklikleri Türkiye'nin üzerine ekstra bir yük getiriyor. Dolayısıyla Türkiye'ye gelen ve sığınma talep edenlerin sayısı ile BMMYK'nın 3. ülkelere yerleştirebildiği ve yerleştirmeyi ön gördüğü sayı arasındaki makas giderek açılıyor.

Ayrıca Türkiye'ye sınırı olmayan sığınmacıların yanı sıra, Kuzey Irak'tan gelenlerle Orta ve Güney Irak'tan gelen sığınmacılar arasındaki statü farklılığı ile, Irak üzerinden gelen İranlı mültecilerin durumu gibi bazı sorun alanları mevcuttur.

İltica ve göç alanında yaşanan sorunların yanı sıra, Türkiye menşe ve nihai ülkeler arasında bir transit ülke olarak düzensiz göç veya yasa dışı göçle ilgili olarak da önemli sıkıntılar yaşamaktadır. Son 10 yıl içerisinde yakalanan yasadışı göçmenlerin sayısı 652.788 ve yakalanan yasadışı göç organizatörlerinin sayısının toplam 10.888 olması durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Türkiye'de yasal olarak ikamet izni verilen yabancıların sayısına baktığımızda Aralık 2009 itibariyle bunun 160.000 civarında olduğunu, ayrıca ülkemize girişine izin verilmeyen ve geri çevrilen kişi rakamı yine 130.000 civarında olduğunu görüyoruz.

Ayrıca yabancıların Türkiye'deki Seyahat ve İkametleri Hakkındaki Kanun'un 23'üncü maddesine göre bir süre yabancılar misafirhanesinde tutulduktan sonra iade edilememesi sebebiyle uydu kent denilen şehirlerde kalınmalarına izin verilen yabancıların sayısı yaklaşık 50.000 civarındadır. Bu rakamlara yakalanmadan sınırlarımızı geçenlerin ve ülkede yasadışı olarak yaşayanların durumları eklendiğinde gerçekten Türkiye'nin üzerinde çok ciddi bir yükün olduğunu görebiliriz. Türkiye'nin üzerindeki bu yüklere ek olarak, AİHM'nin Karimnia kararı Türkiye'nin iltica göç alanındaki politikalarının temelini oluşturan coğrafi kısıtlama üzerinde, çok önemli etkileri olacak ve Türkiye'nin yükünü daha fazla arttıracak bir yöne girildiğine işaret etmektedir.

AİHM üç noktada Türkiye'nin insan hakları hukukunu zedelediğini düşünerek bu kararını vermiştir. İlk olarak Irak üzerinden Türkiye'ye giren İranlıların sınırdışı edilmesi ile 'geri gönderilmeme ilkesinin' ihlal edildiği kararını vermiştir. İkinci ihlal tespiti ise yabancıların yasal bir alt yapı olmadan yabancılar misafirhanelerinde göz altında tutulması ile özgürlüklerinin haksız yere kısıtlandığına ilişkin karardır. Üçüncü ihlal kararı ise Türkiye'de sığınmacıların hukuki mekanizmalara ulaşamaması ve hukuki yardım alamaması sebebiyle verilmiştir.

AİHM kararı bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'ye gelen ve sığınma talep eden bir göçmene hukuki mekanizmalara erişmesinin sağlanarak sığınma talebinin alınması, ayrıca şartları bunu gerektiriyorsa geri gönderilmemesi ve yasal yetki olmadan göz altında tutulmaması dolayısıyla geçici ikamet verilmesi gerekiyor. Böylece Türkiye'nin Avrupa ülkelerinden gelen kişilerin mülteci olarak kabul edilebileceğine ilişkin coğrafi kısıtlama politikasının olumsuz yönde etkileneceğini söyleyebiliriz. Çünkü AİHM kararı, coğrafi kısıtlama kapsamındaki ülkelere gelenlere iltica hakkı verilmese de geri gönderilememeleri bunların sığınmacı statüsü ile Türkiye'de kalabilmelerinin yolunu açıyor ve bu durum Türkiye açısından önemli bir yük getirmektedir.

Dünyadaki kriz, çatışma ortamı ve dengesizlikler ve dolayısıyla dünyadaki göçmen sorunu, kaçak, yasadışı göç, düzensiz göç sorunu artıyor. Ayrıca Türkiye'nin giderek artık transit ülke olmasının yanı sıra, aynı zamanda bir nihai varış ülkesi haline geliyor. Bu şartlar altında AİHM kararı ve AB politikalarını gözönüne aldığımızda Türkiye de iltica ve göç politikalarımızın temelini oluşturan coğrafi kısıtlanmaya bağlı politikaların yeniden gözden geçirilmesi ve yeni bir iltica ve göç politikasının, yasadışı göç ve mücadele politikasının geliştirilmesi gerekiyor.

Buna bağlı olarak Türkiye’de bu alanda ciddi bir şekilde yeni yasal, kurumsal ve fiziki alt yapıların oluşturulması gerekiyor. Şu anda 23 ilimizde misafirhanemiz var ancak bunların kapasiteleri düşük ayrıca buraların barınma koşulları yeterli değil ve bu sorunun süratle giderilmesi gerekiyor. Bakanlığımız bu misafirhaneleri denetletirdi ve yapılan tespitlerin ışığında buraların süratle iyileştirilmesi ve yeni misafirhanelerin yapılması için çalışmalar başlatıldı.

Ayrıca İçişleri Bakanlığına bağlı yeni bir iltica ve göç biriminin oluşturulması ve bu kapsamda iltica kanunu ve yabancılar kanununun oluşturulması ve ilgili diğer kanunlardaki boşlukların giderilmesi için çalışma gruplarımız kuruldu. Bu alanda bazı akademisyenlerimizle bir danışma kurulu oluşturduk.

Öte yandan Türkiye’nin iltica ve göç alanına paralel olarak yasadışı göçle mücadele konusunda da yeni bir politikalar geliştirmesi gerekiyor. Bunun en önemli ayaklarından birisi sınırların kontrolü ve gözetiminde yeni yapısal düzenlemeler yapılmasıdır. Bu doğrultuda Türkiye’nin hazırladığı stratejik planı ve eylem planlarında ön görüldüğü üzere entegre sınır yönetiminin geliştirilmesi ve bu kapsamda İçişleri Bakanlığı bünyesinde sınır muhafaza birliklerinin kurularak sınır kontrolü ve denetiminin bu birimin sorumluluğuna verilmesi gerekiyor. Bu konularda hukuki alt yapısının oluşturulması için çalışmalar başlatıldı ve çalışmaları belirlenen takvim içinde tamamlamayı ön görüyoruz.

Ayrıca gerek bakanlığımız arasındaki ilgili birimler arasında ve gerekse diğer bakanlıklar arasındaki koordinasyonun sağlanması amacıyla daha önce oluşturulmuş olan ancak düzenli toplanmayan görev gücü toplantıları artık düzenli olarak yapılıyor. Ayrıca yasadışı göçle ilgili operasyonel birimler arası koordinasyonu etkinleştirmek üzere yeni bir koordinasyon birimi oluşturduk.

Bu çalışmaların yanı sıra 2010 yılında iltica, göç ve entegre sınır yönetimi konusunda iki yol haritası hazırlanarak önümüzdeki dönemde yapılması gereken çalışmalar ilgili tarafların bilgisine sunulacaktır. Dolayısıyla bu alanlarda bakanlığımız kendi üzerine düşen çalışmaları çok koordineli bir şekilde yürütüyor.

Son olarak şunu söylemek istiyorum bu konuda biz ilgili bütün kurum ve kuruluşlarımızın akademisyenlerimizin konuyla ilgili herkesin katkı ve desteklerini bekliyoruz. Ben burada konuyu nasıl ele aldığımızı, nasıl çalıştığımızı ve yapılan çalışmaları belirtmek istedim. Ben tekrar bu güzel toplantıyı düzenleyen BMMYK Türkiye temsilcisine çok teşekkür ediyorum Katılım ve katkılarınızdan dolayı sizlere de çok teşekkür ediyorum, başarılar diliyorum .

GİRİŞ

Özlen Çelebi, Saime Özçürümez ve Şirin Türkay

İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan yeni iltica rejimi ve 1951 Cenevre Sözleşmesi'yle birlikte uluslararası göç ve iltica sorunları yeni bir boyut kazanmıştır. Bireylerin ya da grupların din, siyasi düşünce ya da çeşitli nedenlerle hayati tehlike durumundan uzaklaşabilmeleri iltica (siyasi sığınma) hakkını doğururken, uluslararası göçün arkasında yatan nedenler ekonomik olan ve olmayan ayırımına tabi tutulmuş, ekonomik nedenlerle göç devletlerin iç hukuki ve ekonomik düzenlemelerine bırakılırken, iltica rejimi uluslararası kurallar ve kuruluşlar eliyle düzenlenmeye çalışılmıştır. İltica statüsünü tanımakta nihai otoriteyi devlet olarak kabul eden anlayış baskın olmakla birlikte bu konuda belli nedenlerle uluslararası işbirliğine duyulan gereksinim yeni hukuki metinleri ve kuruluşları ortaya çıkarmıştır. Bu aşamada ortaya çıkan en önemli durum devletlerin diğer devletlerin vatandaşlarını koruma sorumluluğunu almış olmalarıdır. Bu sorumluluk her devlet tarafından prensipte eşit şekilde yorumlanmak ve uygulanmak gerekliliğinde olmakla birlikte ulus devletler bu alanda da kendi uygulamalarına sınırlamalar getirmişlerdir. Bu sınırlamalar hukuk alanında çalışan akademisyenlerin özellikle üzerinde çalıştıkları iltica hukuku konularında yoğunlukla eserler ortaya çıkarmalarına neden olmuştur.

İki kutuplu bir dünya düzeni içinde uluslararası göç, özellikle de iltica rejimleri belirli ideolojik yaklaşımların izlerini taşımış olsa da, devletlerin yanısıra uluslararası örgütlerin de bu dönemde çok etkin bir rol oynamaya başladıklarını görmekteyiz. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1950 tarihli ve 428 (V) sayılı kararıyla kurulmuş, 1 Ocak 1951 tarihinde de resmen görevine başlamış olan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) bundan böyle mültecilerin uluslararası korumadan yararlanmalarını sağlamak sorumluluğu altında olacaktı. BMMYK da kendinden önce kurulmuş olan mülteci sorunlarını çözmeye yönelik diğer örgütler gibi, bir zaman sınırlamasıyla hayatına başlıyordu. İlk görev süresi 3 yıl olarak belirlenmiş BMMYK bugün uluslararası iltica rejiminin daimi, ayrılmaz bir parçasıdır.

1950'li yıllardan 80'li yıllara kadar hem iltica sorunu hem de mültecilerin sorunları artarak sürmüş, dünya birçok iltica hareketine sahne olmuş ve konuyla ilgili bölgesel düzenlemeler de BMMYK ve Cenevre Sözleşmesi'nin yanısıra sistem içinde yerlerini almışlardır. 1967 New York Protokolü, Cartagena Bildirgesi, Afrika Birliği Örgütü'nün kararları ve özellikle de Avrupa Birliği'nin (AB) konuya ilişkin çalışmaları bu anlamda kayda değerdir.

Geniş anlamıyla uluslararası göç dikkate alındığında AB'nin politika ve hukuki uygulamaları her açıdan önemlidir. 1980'li yıllarda Schengen Anlaşmasıyla ortak

sınırları içinde serbest dolaşımı öngören AB'nin girişimleri sınırlararası hareketliliğin yapılanmasının ve yönetiminin yeniden sorgulanmasına olanak tanımıştır. Ancak kısa bir süre içinde anlaşılmıştır ki AB vatandaşları için sınırlararası hareketliliği kolaylaştırmaya yönelik bu girişim üçüncü ülke vatandaşlarının, sığınmacıların ve mültecilerin yasal sınırlar içinde olanak verdiği biçimde hareketliliğini sınırlamak biçiminde olmuştur. Güvenlik ve ekonomik nedenler öne sürülerek yapılan bu girişimler aslında devletlerarası sınırların ortadan tam anlamıyla kalkmadığı yalnızca yeniden belirlendiği görüşünü onaylamaktadır. Sınırların yeniden belirlenmesinde rol alan aktörler de ulus devletlerin karar verme önceliğini onaylayacak nitelikte hareket etmektedir. Bu bağlamda iltica konuları ve mülteci sorunları hukuk alanı odaklı çalışılmaya devam edilmiştir. Akademi, devlet aktörleri ve sivil toplum kuruluşlarını bir araya getirmeyi hedefleyen girişimler de hukuk merkezli olmuştur.

Şüphesiz haklar, kurallar ve sorumlulukların çerçevesinde ve uygulanmasında yasa koyucuların ve uygulayıcıların iltica alanındaki rolü çok önemlidir. Dolayısıyla hukuk ve iltica ilişkilerini inceleyen çalışmalar iltica alanında da önemli bir yer oluşturmaktadır. Böyle olmakla birlikte, sınırlararası hareketlilik ve iltica konusunda ekonomik, siyasal, hukuki ve sosyal nedenselliklerdeki geçişkenliğin karmaşık bir bütünlük içinde incelenmesi gerekmektedir. Bu eser iltica ve uluslar arası göç konularında çalışırken dikkate alınması gereken geçişkenliğin Türkiye örneğinde incelenebilmesi için bir öncül çalışma niteliğindedir. Yurtiçi ve yurtdışında birçok üniversitede, kamu kurumunda ve sivil toplum kuruluşunda Türkiye'de, Türkiye'ye ve Türkiye'den göç hareketlerini inceleyen araştırmacıların eserlerini bir araya getirmek hedeflenmiştir. BMMYK tarafından 3-4 Aralık 2010'da düzenlenen akademik işbirliğini artırmayı hedefleyen bir çalıştayın sonunda ortaya çıkan katkıların bütünlüğü üç ana hedefi gerçekleştirmeye yöneliktir. Bu hedefler Türkiye'de yapılan çalışmaların kuramsal boyutunu, çeşitli vakalar üzerinden gözlemlerin tümünü ve ilticanın politika boyutunu ortaya koymaya yöneliktir.

İlk olarak Türkiye coğrafi konumu ve sınırlararası hareketlilik bağlamındaki tarihçesi itibariyle hem geçiş yolu, hem kaynak ülke hem de yerleşme için hedeflenen ülke konumundadır. Bu bağlamda her üç durumun da özellikle iltica konuları açısından ortaya çıkardıkları nedenlerin ve getirdikleri sonuçların çok disiplinli bir biçimde incelenmesi gerekmektedir. İkinci olarak Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik için gerçekleştirilen müzakereler süreci içinde önemli bir farklılığı iltica konuları açısından yeniden değerlendirilmeye tabi olmaktadır. Bu konu Türkiye'nin coğrafi kısıtlamayı ne şekilde kaldıracağı ve yasalarını AB iltica ve göç müktesebatı ile nasıl uyumlu hale getireceği konusudur. Bu yeniden yapılanmanın çok aktörlü, çok disiplinli ve çok boyutlu incelenmesi de bu kitapta ele alınmaktadır. Üçüncü olarak kitaptaki çalışmalar farklı teorik ve metodolojik yaklaşımları temsil etmektedir. Kitabın önemli bir sınırı kullanılmakta olan terimlerin mevcut yasal düzenlemelerle uyumlu terminolojiye sadık kalınarak belirlenmiş

olmasıdır. Yeni yasa çalışmalarında tartışılan terminoloji değişiklikleri dikkate alınmakla birlikte varolan terimlerin kullanılmasına özen gösterilmiştir (örneğin sığınmacı ve mülteci gibi).

İltica ve uluslararası göç konusu çok geniş bir çalışma alanı ve farklı disiplinleri bir araya getirme imkanı ve zorluğunu bir arada sunmaktadır. Bu yayın katılımcıların çalışmalarıyla iltica ve uluslar arası göç konusunda genel yazın, Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi, Sosyoloji, Psikoloji, Hukuk, Antropoloji, Tıp, Coğrafya gibi alanları ele almaktadır. Bundan sonraki çalışmalarımızda örneğin Sosyal Hizmetler, Sağlık İdaresi, İletişim, kadın ve çocuk gibi hassas grupların da ele alındığı çalışmalara yer vermeyi hedeflemekteyiz. Çalışmalar altı ana başlık altında toplanmıştır.

Birinci bölümde yer alan çalışmalar, kuram ve iltica rejimi ilişkisini dünyada ve Türkiye’de, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde iltica çalışmaları literatürü ve politika alanında geline son aşamayı inceleyen çalışmalardır. Bu çerçevede ilk yazı Özlen Çelebi tarafından hazırlanmış olup Uluslararası İlişkiler Disiplini açısından iltica konusunun ele alınmış biçimini değerlendirmektedir. Yazının odak noktası Uluslararası İlişkiler kuramlarının uzun yıllar uluslararası zorunlu göç olgusuna karşı ya açıkça sessiz kalmış ya da mesafeli bir yaklaşım sergilemiş olduğudur. Bu yazının ikinci bir amacı da, Uluslararası İlişkiler kuramları ile uluslararası göç ve iltica olguları arasındaki kimi zaman birbirini görmezden gelen tutumun nedenleri üzerinde durmak, bunu yaparken de uluslararası ekonomik ve politik gelişmeleri, bu gelişmeleri etkileyen unsurları ve aktörlerin uluslararası göç ve göçle ilgili kuruluşlara yönelik tavırlarını incelemektedir.

Saime Özçürümez ve Şirin Türkay yazılarında Türkiye’de iltica ve uluslararası göç konularında bir epistemik topluluk oluşmaya başladığı noktasından hareketle özellikle iltica alanında akademi, uluslararası örgütler, devlet ve sivil toplum kuruluşları arasındaki bağı Türkiye örneğinde 1990 sonrası için incelemektedir. Yazı oluşan epistemik topluluğun niteliği ve Türkiye’nin iltica ve uluslararası göç politikasına etkilerini analiz ederken Türkiye’de bu alanda yapılmış akademik çalışmaların bu epistemik topluluğun oluşumundaki yeri konusunda tespitlerde bulunmaktadır.

Yücel Acer, İbrahim Kaya ve Mahir Gümüş tarafından hazırlanan birinci bölümün son yazısı Türkiye’nin iltica stratejisinin bileşenlerini incelemektedir. Bu makaleye göre Türkiye, kendi özne şartlarını, kaygılarını, beklentilerini ve kendisine yönelmiş sığınmacıların özne niteliklerini de dikkate almak durumundadır. Çalışma hem Türkiye’nin iltica konusuyla ilgili şartlarını hem de Türkiye’deki mültecilerin ve sığınmacıların önemli niteliklerini de ortaya koyarak, ilgili uluslararası hukuk prensipleri ve AB’ye uyum gereği çerçevesinde yeni bir iltica stratejisine ilişkin analizler yapma amacına yöneliktir.

İkinci bölümde uluslararası içtihat ışığında Türkiye’de iltica hukuku ve uygulamaları alanlarındaki değişiklikler ele alınmıştır. Bu çerçevede Yeşim Özer AB’ye üyelik sürecinde Türk kamu yönetimindeki değişiklikleri incelemektedir. Bu makale kamu yönetiminde uluslararası göç konusunun güvenlik odaklı değerlendirildiği noktasından başlamaktadır. Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecinde yapılması taahhüt edilen düzenlemeleri inceleyerek, bu durumun mevcut kamu yönetimi yapılanması üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. Nuray Ekşi’nin çalışması İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi’nin (İHAM) 22 Eylül 2009 tarihli kararı, Irak’tan yasadışı yollarla Türkiye’ye gelen ve mülteci başvurusunda bulunmak isteyen; ancak kamu düzeni ve kamu güvenliği sebebiyle başvuruları işleme alınmayan *Abdolkhani ve Karimnia*’ya ilişkindir. Çalışmada öncelikle kararda geçen mülteci, sığınmacı ve sınırdışı kavramları açıklanmaktadır; mültecilere ve sığınmacılara ilişkin milletlerarası antlaşma ve yasal düzenlemeler incelenmiş ve ayrıntılı bir şekilde *Abdolkhani ve Karimnia v. Türkiye* kararı değerlendirilmiştir. Dolunay Özbek’in çalışması özellikle deniz yoluyla kaçak göçün kontrol edilmesi kaygıları ile devletlerin mülteciler açısından üstlendikleri yükümlülükleri bağdaştırma çabalarının ve bu arada ticari gemilerin işbirliğine muhtaç olan arama kurtarma rejiminde olumsuz gelişmelere yol açmama kaygısının, deniz hukuku kurallarınca ne şekilde ve ne ölçüde düzenlendiği konusunu ele almaktadır.

Üçüncü bölümdeki yazılar vatandaşlık kavramını, düzensiz göç olgusu ve Türkiye’nin hukuki ve siyasi bakış açısını ele almaktadır. Sınırlararası hareketlilik sonucunda göçenlerin durumlarının tanımlanması çok sorunlu bir alandır. Örneğin düzensiz göç ve iltica arasındaki ayrımın çok ince bir çizgi üzerinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Kavramsal olarak ve uygulamada ortaya çıkan bu karmaşıklık yasal düzenlemelerden doğrudan etkilenmektedir. Bu bölümün ilk makalesi olan Tefvîk Odman’ın çalışmasının içeriğini vatansızlığın tanımı; ortaya çıkış ve ortadan kaldırılma nedenleri ve bu konudaki uluslararası düzenlemeler ile Türk Hukuku inceleme konusunu oluşturmaktadır. Başak Kale ise Türkiye’nin coğrafi konumu ile Türkiye’ye düzensiz göçün demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Düzensiz göçmen kategorilerini ele alarak Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecinde gerçekleşen gelişmeleri analiz etmektedir. Aynı bölümde Orhan Deniz tarafından Türkiye-İran sınırında alan çalışmasına dayalı olarak hazırlanan çalışmada, Türkiye’nin doğu sınırındaki insan kaçakçılığı üzerinde durulmuştur. Bu amaçla çalışmada, insan kaçaklığına etkisi bakımından sınır bölgesinin doğal ortam özellikleri, sınır geçiş noktaları, sınır geçiş yöntemleri, göçün işleyiş mekanizması ve göçmenlerin göç sürecinde karşılaştıkları sorunlar incelenmektedir.

Dördüncü bölümde iltica konusunun devlet ve kamuoyu açısından ele alınışı incelenmektedir. Bu bölümde uluslararası göçün yasal düzenlemelerde ve toplumda neden olduğu değişimler ve sorgulamalar hem Türkiye’den Avrupa’ya giden kişiler hem de Türkiye’ye gelenler açısından ele alınmaktadır. İltica süreci toplumsal hayatla

iç içe geçmiş bir süreçtir. Mülteci ve sığınmacılar kendilerini karşılayan ülkedeki yasal düzenlemelerin uygulamaları sonucunda ve kendi özel durumları itibarıyla devlet ve toplumla etkileşim içindedir. Bürokrasi ve devlet açısından bu sürecin Türkiye'deki gelişimini Cengiz Aktar çalışmasında ele almakta, Türkiye'nin iltica tarihini Osmanlı İmparatorluğu'ndan itibaren inceleyerek ve İlerleme Raporları çerçevesinde bir analizle güncelle bağlamaktadır. Juliette Tolay ise toplumsal algıları çalışmak yoluyla iltica olgusunun Türkiye'de siyasa yapımına etkisini incelemektedir. Bu araştırma Türkiye'de iltica, mülteci ve sığınmacılar hakkında toplumun bilgi düzeyine, bu konuda toplumun nasıl düşündüğüne ve ne tür söylemlerin ön plana çıktığına değinmektedir. Bu bağlamda altı farklı söylem tanımlanarak bunların olumlu ve olumsuz etkilerinden bahsedilmektedir. Mehmet Okyayuz makalesinde Almanya'da halen uygulanan Yabancılar Göç Politikasının ayrıntılı bir siyasi ve hukuki çözümlemesini yapmaktadır. Yazıda amaçlanan 1970'li yıllardan başlayarak göç ve göçmenlere ilişkin süregelen tartışmaların – örneğin siyasi aktörlerin “Yabancılar Sorunu”na ilişkin tutumlar konusunda - yer aldığı tarihsel-toplumsal bağlama ışık tutmaktır. Ali Çağlar bölümünde Almanya, İsviçre ve Fransa özelinde Türkiye kökenli göçmenlerin yaşadıkları en önemli sorunları gündeme getirmek ve neden-sonuç ilişkileri bağlamında konuyu tartışarak çözüm yollarına ilişkin bazı değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bu bölümün son yazısında Murat Erdoğan Türklerin Avrupa'dan davetle başlayan yurtdışındaki göç serüvenini sembolik bir alanda ele almaya ve göçmen-yabancılık-ötekilik ilişkisini Avrupa medyasında çıkan karikatürler üzerinden incelemektedir.

Beşinci bölümde iltica alanının bir çalışma konusu olarak özellikle araştırmacılar açısından ne türden sorular ve sorunlar içerdiği ele alınmaktadır. Zübeyit Gün bu bağlamda göçmen ve/veya mültecilerle yapılacak araştırmalardaki önemli yöntemsel güçlüklerin altını çizmekte ve bu sorunlara çözüm önerileri getirmektedir. Bu amaçla yedi temel alan tanımlanmıştır: Kuramsal problemler ve bunların ideolojik temelleri, göç edenler ile göç alan toplum arasındaki bağlamsal farklılıklar, göç araştırmalarında kullanılan ölçme araçlarından ve tercümelerinden kaynaklı kavramsal problemler, örneklem güçlükleri, dil problemleri, göç edenlerin etik değerlerinin dikkate alınması dikkat edilip edilmemesi, araştırmacıların kişisel özellikleri. Aynı bölümün diğer makalesinde ise Şükran Sevimli iltica çalışma alanında etik konusunun önemini vurgulamaktadır. Çalışmada gelişen, tıp-sağlık etiği anlayışının hem akademik hem de genel eğitim bağlamında gerçekleştirilmesi, tıp etiği ilkeleri, hasta hakları mevzuatının düzenlenmesi ve bu mevzuatın gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde onaylanması ve yürürlüğe koyulması konularının mültecilere uygulanması ele alınmaktadır.

Altıncı bölümde iltica sürecinin son aşaması olan entegrasyon süreci incelenmektedir. Selahattin Ateş'in çalışmasında AB ve BMMYK gibi bölgesel ve uluslararası yapıların rolü değerlendirilmekte ve mülteci, göçmen, sığınmacı ve kaçak göçmenler ile ilgili yeni

stratejiler oluşturma, planlamalar yapma ve projeleri uygulama yolları irdelenmektedir. Dilara Şeker ise göç sürecini yaşayan insanların kültür ve yaşam tarzlarında meydana gelen değişimleri “kültürlenme” kavramı çerçevesinde ele almaktadır. Kültürlenme gruplarından biri olarak sığınmacılar/mülteciler kendi ana vatanlarını belirli insan hakları ihlallerinden dolayı kaçarak terk etmek zorunda kalmış kişilerdir. Bu bağlamda çalışma, sığınmacıların/mültecilerin kendine özgü kültürlenme pratiklerini irdelemektedir. Nurcan Özgür entegrasyon konusunda Konya’da bulunan mültecileri inceleyen bir vaka çalışması yapmıştır. Eylül 2008’de Konya’da yapılan alan araştırmasında elde edilen sonuçlardan yola çıkan çalışma Türkiye’de mültecilere yönelik “entegrasyon” uygulamalarını ele almakta ve bununla ilgili temel aşamaları, ilgili yasal düzenlemeler, pratik ve sorunlarla birlikte gündeme getirmektedir.

Bu çalışmanın özellikle vurguladığı nokta göçmenlerin, mültecilerin ve vatansızların sorun yumağı olarak değil ulaştıkları toplumlar için birer zenginlik unsuru olarak kabul edilmesinin önemi ve gerekliliğidir. Bu kitaba yapılan katkıların da vurguladığı gibi Türkiye örneğinde iltica, göç ve vatansızlık konuları farklı metodolojilerle ve farklı disiplinler tarafından incelendiğinde çok çeşitli sonuçlara ulaşmaktadır. Bu anlamda bu kitap söz konusu alanlarda birçok araştırma sorusuna yanıt ararken aynı zamanda sorulacak başka birçok sorunun da olduğunu altını çizmektedir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan 3-4 Aralık 2010’da düzenlenen İltica ve Vatansızlık Akademi Ağ Semineri’nin düzenlenmesi ve sunumların akademik makalelere dönüşüp bir kitap haline getirilmesindeki çalışmalarımıza katkılarından dolayı BMMYK Ankara Temsilciliği’ne, kitabın basımına desteklerinden dolayı Türkiye’deki Fransa Büyükelçiliği’ne ve yazılarıyla bu çalışmayı meydana getiren, emeği geçen tüm akademisyenlere teşekkür ederiz.